

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет української філології та журналістики
Кафедра історії української літератури та компаративістики

Дипломна робота
магістра

з теми:

**СИЛЬВЕТКИ ЛЕГЕНДАРНИХ ЖІНОК В УКРАЇНСЬКІЙ ТА
ЗАРУБІЖНІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ ТРАДИЦІЇ**

Виконала:
студентка 2 курсу, групи Ukr1-M20
спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)
Тодоріка Христина Юріївна

Керівник:
Починок Л.І., кандидат філологічних наук,
доцент кафедри історії української
літератури та компаративістики

Рецензент:
Волковинський О.С., доктор
філологічних наук, професор

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОСОФСЬКИЙ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ ДИСКУРС ПРОБЛЕМИ.....	8
1.1. Образи легендарних жінок у контексті національної історії.....	8
1.2. Фольклористичні та літературознавчі студії про визначне жіноцтво в Україні.....	16
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. ЛІТЕРАТУРНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОСТАТЕЙ ЛЕГЕНДАРНИХ ЖІНОК.....	31
2.1. Мотив бахчисарайської полонянки в літературній традиції.....	31
2.2. Літературна проекція долі Роксолани та Анни Ярославни.....	37
2.3. Постать легендарної полтавської піснетворки у літературних інтерпретаціях.....	52
Висновки до розділу 2.....	67
РОЗДІЛ 3. ТВОРИ ПРО ЛЕГЕНДАРНЕ ЖІНОЦТВО У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	68
3.1. Специфіка рецепції легендарних жіночих постатей в дитячому та юнацькому віці.....	68
3.2. Комплекс методичного інструментарію для глибокого осмислення долі легендарної жінки.....	73
Висновки до розділу 3.....	78
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток людства – це те, за що традиційно «воздавали честь і хвалу» чоловічим персоналіям. До прикладу, Гай Юлій Цезар, Олександр Македонський, Ярослав Мудрий, Володимир Великий, султан Сулейман Пишний та інші. Проте література будь-якої країни світу має образи жіночих особистостей, які обростають легендами та оповідями, що сприяє увіковіченню їх імені у національному та літературному процесі, а тому вони завжди привертатимуть увагу літературознавців і читачів через «вічні» теми, що асоціюються з їхніми постатями.

Жінка, якій «поталанило» стати символом, легендою – не проста людина. Народ завжди спраглий людей сильних духом. Художні тексти про легендарне жіноцтво з'являлися, зазвичай, після онаціоналення і трансформації історії життя у символ. Сьогодні існує багато літературних історій про бахчисарайську польку-бранку, султаншу-русинку та полтавську дівчину-піснярку, які не лише переказали, увіковічили традиційний сюжет, а й доповнили його, інтерпретували.

Наявні дослідження і наукові пошуки, пов'язані з літературними творами про визначне жіноцтво досі потребують чітких визначень контекстуального напрямку й окреслень. Тому й сьогодні література про легендарних українських жінок перебуває у колі найбільш актуальних зацікавлень критиків та літературознавців.

Історія питання. Серед науковців, які цікавилися постаттю Марії Потоцької та створили присвячені їй наукові розвідки, виділяємо Р.Радишевського, В.Панченка, В.Погребенника, К.Рильова та інших.

Традицію досліджувати східні сюжети, співвідносні з Україною в історико-літературному аспекті, започаткував А.Кримський. Ґрунтовно її

продовжили та розвинули Д.Наливайко, Н.Зборовська, Ю.Герасименко, Н.Бала, Ф.Туранлі, О.Джерменджі, Т.Хом'як, Д.Яворницький та інші.

Своєрідний статус «канонізації» полтавської дівчини Марусі Чурай, яка не могла не обрамлювати свої емоції у пісню, розкрито у наукових дослідженнях В.Брюховецького, Л.Пономаренко, Г.Нудьги, Л.Кауфмана, Г.Клочека, Б.Бакули, Н.Забужко, Ю.Барабаша, О.Слоньовської, Д.Гусар-Струка, І.Фізера, П.Филиповича, П.Ротача, В.Біляцької, Р.Мариняка, Л. Кужільної, Е.Загурської, Л.Пономаренко, С.Богодуха, Н.Фенько, Н. Голікової та інших. Науковці зосередили увагу як на проблемі історичності особи Марусі Чурай та пісень, авторство яких їй приписують, так і на інтерпретуванні легендарної постаті в письменстві.

Компаративне омислення бахчисарайського, турецького й українського сюжетів у літературному процесі наразі здійснено недостатньо. Головним чином, це дослідження Д.Яворницького, у якому є лише натяки на подібність та прообразність між нашими героїнями.

Отож, *актуальність* теми нашого дослідження полягає в тому, що сучасне вітчизняне літературознавство й досі потребує ґрунтовних розвідок щодо компаративного осмислення інтерпретацій легендарних історій Марії Потоцької, Анастасії Лісовської та Марусі Чурай в українському та зарубіжному письменстві.

Об'єкт дослідження – постаті легендарних жінок Марії Потоцької, Насті Лісовської та Марусі Чурай у контексті історії, фольклору та українського і зарубіжного літературного процесу як логічне відбиття культурного феномену феміністичного руху.

Предмет дослідження – своєрідність рецепції та інтерпретації постатей легендарних жінок у творчості О.Пушкіна («Бахчисарайський фонтан» і «Фонтан Бахчисарайського палацу»), М.Костомарова («До Марії Потоцької»), А.Міцкевича («Гробниця Потоцької»), Лесі Українки («Бахчисарайський дворець», «Бахчисарайська гробниця»); О.Назарука («Роксоляна: Жінка халіфа

йпадишаха (Сулеймана Великого) завойовника і законодавця»), П.Загребельного («Роксолана»), М.Балашової («Вінок Роксолани»), Ю.Винничука («Записки Роксоляни» та «Житіє гаремное»), Л.Боровиковського («Чарівниця»), К.Тополі («Чари, або Кілька сцен з народних бувальщин і оповідань українських»), О.Шаховського («Маруся, Малороссийская Сафо»), М. Старицького («Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці»), О.Кобилянської («В неділю рано зілля копала...») та інших митців.

Мета дослідження – окреслити своєрідність рецепції та літературної інтерпретації легендарних жіночих постатей у вимірах художньо-історичного контексту й узагальнити особливості формування жіночих сюжетів в українському та зарубіжному літературних дискурсах.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- з'ясувати особливості рецепції літературознавчою наукою історичних та легендарно-міфологічних джерел про видатне жіноцтво України;
- проаналізувати стан вивченості досліджуваної проблеми;
- висвітлити зв'язок культурно-історичних умов досліджуваних художніх творів, у яких інтерпретований конкретний образ легендарної жінки, а отже, зрозуміти філософське та морально-етичне підґрунтя їх сюжетів;
- дослідити діахронно стан розробки проблеми актуальності вивчення та рецепції легендарних жіночих постатей у курсі української та зарубіжної літератури на середньому та старшому рівні ЗЗСО;
- сформулювати ключові аспекти методичного інструментарію для глибокого осмислення школярами життєвої долі легендарної жінки.

Методи дослідження. Для дослідження проблеми обрано методи, які сприяли реалізації визначених завдань і досягнення поставленої мети. Такими методами є: *культурно-історичний*, який було використано для окреслення особливостей розвитку суспільства і культури у тих часових проміжках, у яких жили героїні; *історико-літературний*, що дозволив окреслити місце та

значення інтерпретаційних творів у складі спадщини польської, російської й української літератур, а також висвітлити становлення літературно-критичної думки про легендарні постаті жінок; *компаративний*, що став основою для порівняння культурно-історичних особливостей української, польської і російської прози на прикладі творів А.Міцкевича, О.Пушкіна, О.Назарука, П.Загребельного, Л.Костенко та інших; *філологічний* підхід із елементами інтерпретації; *історико-порівняльний метод*, синтезований зі *структуральним аналізом* різноманітних сюжетів одного і того ж джерела; *герменевтичний*, що був застосований під час вивчення підтекстуального колориту досліджуваних художніх текстів.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані при підготовці навчальних занять та виховних заходів з теорії та історії української і зарубіжної літератури у закладах вищої освіти, компаративних позакласних заходах у середній та старшій ланці ЗЗСО, при проведенні спецкурсів та факультативів, а також при написанні курсових і дипломних робіт.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовано шляхом виголошення доповіді «Сильветки легендарних жінок у літературній інтерпретації» на звітній науковій конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками НДР у 2020–2021 н. р. (5–6 жовтня 2021 року, м. Кам'янець-Подільський).

Публікації. За результатами дослідження подано до друку статтю:

– Сильветки легендарних жінок у літературній інтерпретації. *Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. Вип. 15.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (78 позицій). Загальний обсяг дослідження – 90 сторінок, з яких 82 сторінки – основний текст роботи.

.

ВИСНОВКИ

Між амазонками-сарматками та Марусею Чурай, зображеною Л.Костенко, пролягає часова відстань майже у тисячоліття. Але цю історію людства водночас єднає література, в основі якої знайшли відображення постаті видатних Жінок, тих, хто осмілився стати і бути легендою.

Важливість дослідження інтерпретацій художнього образу чи легенди мотивується необхідністю фіксації історичного мислення письменників, які «переодягали» сюжет у нові полотна.

Новизною нашої дипломної роботи стало дослідження й узагальнення структурних понять художніх творів про визначне жіноцтво, порівняльно-зіставний аналіз життєвих умов досліджуваних постатей жінок-легенд.

Теоретико-методологічною основою дослідження ми обрали філологічний підхід із елементами сучасної інтерпретації поетичного тексту, історико-порівняльний метод, синтезований із елементами структурального аналізу найхарактерніших і типових структур поезики художніх творів про Марію Потоцьку, Настю Лісовську та Марусю Чурай.

У першому розділі зааналізовано крізь призму національного історичного хронометражу та літературного дискурсу образи усіх величних жінкок, пам'ять про яких закарбувалася у свідомості українського народу на рівні менталітету. Битва між патріархальним та матріархальним устроями не була споконвічною. В українському суспільстві здавна роль жінки мала вагу і поважність. Тобто чоловік та жінка мають рівнозначний потенціал та можливість правити, навчатися, самореалізуватися. Про це свідчать постаті княгинь київського, а то й французького престолу – Ольги та Анни Ярославівни. Також йдеться про роль дружини гетьмана, на яку може покластися відповідальність за управління в силу «особливостей» характеру самого керівника-чоловіка.

Постобразом до цих постатей є Маруся Богуславка. Її історія певною мірою узагальнює колізії та перебіги життєвої долі дівчат, які виборили своє місце у світі.

У другому підрозділі узагальнено розглянуто вагомні літературознавчі та історіософські праці про визначне жіноцтво української землі. Детальне вивчення наукових студій сформувало бачення молодосліджених аспектів нашої проблематики, зокрема паралельного висвітлення та зіставлення літературних інтерпретацій цих постатей.

Другий розділ присвячений глибокому аналізу та міжтекстовому пошуку паралелей, алюзій та оригінальних втілень мотиву долі Марії Потоцької, Насті Лісовської та Марусі Чурай.

Бахчисарайські мотиви розкриті у багатьох літературних традиціях, представники яких завдяки подорожі до Криму познайомилися з історією дівчини з роду Потоцьких. Оскільки джерела про неї як художні, так і наукові існують у невеликій кількості, ми розглянули інтерпретаційні аспекти у ліриці О.Пушкіна «Бахчисарайський фонтан» і «Фонтан Бахчисарайського палацу», М.Костомарова «До Марії Потоцької», сонеті А.Міцкевича «Гробниця Потоцької», поезії Лесі Українки «Бахчисарайський дворець», «Бахчисарайська гробниця» та П.В'яземського «Бахчисарай». З усіх вивчених творів, найбільш розгорнуто й досконало мотив бахчисарайської бранки трансформував О.Пушкін. Поет майстерно обрав маловідомі факти з життя Марії Потоцької та увів їх у сюжетне тло. Інші письменники згадують про неї буквально одним-двома «штрихами» на тлі всього твору.

Яскравість постаті іншої бранки – Роксолани – зумовила ще більшу різноманітність інтерпретування її особистості. Вона досягла неймовірної суспільної висоти у чужій країні, чим викликає захоплення у одних. В осмисленні інших інтерпретаторів гаремне життя, життя заради перемоги над власною долею, пересуди та жіночі хитрощі опошлюються і примітивізуються.

Треті ж вбачають багатий виховний потенціал у біографії та діяльності Насті Лісовської. Такою полярністю суджень: захопленнями та осудом – у європейських та східних літературних традиціях сприймалася постать української дівчини, яка опинилася у гаремі «султана всього світу». Серед усіх творів ми виокремлюємо ті, які заслуговують на вивчення у школі: повість О.Назарука «Роксоляна: Жінка халіфа й падишаха (Сулеймана Великого) завойовника і законодавця», літературно-історична розвідка І. Книш «Імператорська кар'єра Анастазії Лісовської», роман П.Загребельного «Роксолана», історичний роман у віршах М.Балашової «Вінок Роксолани». Натомість романи Ю.Винничука «Записки Роксоляни» та «Житіє гаремное», П.Романюка «Галицький меморандум» вважаємо творами, які можуть бути доступними вузькому колу читачів, за віковим цензом понад 18 років. Варто також порушити питання етичності, ціннісного та морального принципів стосовно подібних еротичних текстів у сучасній літературі. На нашу думку, таким чином можливо простежити та з'ясувати світогляд, а відтак – потреби та зміни у моральних цінностях суспільства.

Постать третьої легендарної героїні – Марусі Чурай, породила чи не найбільшу кількість художніх інтерпретацій, у яких з'являлися щоразу нові мотиви та розкривалися актуальні проблемні питання суспільства.

Творчість Л.Боровиковського, О.Шаховського, Г.Бораковського, К.Тополі, М.Старицького, О.Кобилянської, І.Хоменко, Л.Костенко впродовж століть оспівували та творили з образу полтавської дівчини легендарну постать, національний символ. Їх літературні інтерпретації не лише доповнюють один одного, а комплексно розкривають особистість Марусі Чурай на тлі болючих проблем українського народу.

Особливої уваги заслуговує роман у віршах Л.Костенко «Маруся Чурай». Новаторський підхід поетеси до тенденцій національної історичної романістики вибудовує твір за законами абсолютно не узвичаєними чи традиційними для

національного роману у віршах. Беручи за основу символіку із фольклору, Л.Костенко максимально розвиває, інтерпретує її, «переводить» у масштаби сучасного, глибоко індивідуального бачення героя, світу й себе, автора-творця.

У методичному розділі зосереджуємо увагу на наявності тематики легендарного жіноцтва в освітній системі сьогодення й доходимо висновку, що ця проблематика в основному використовується як «пропаганда» патріотизму. А отже, сучасному учителеві важливо вийти за межі цього аспекту й показати учням усі сторони характеру особистості персонажа, що розкривають цінні виховні потенціали у педагогічній діяльності загалом.

У другому підрозділі методичної частини пропонуємо комплексні рекомендації, зауваги та пропозиції для організації навчально-виховного процесу, що допоможе підготувати учнів до адекватного й глибокого осмислення життєвої долі легендарної жінки. Адже інтерпретаційні особливості розкриття постатей легендарних особистостей Марії Потоцької, Анастасії Лісовської та Марусі Чурай вражають своїми контрастами, новаторством та оригінальною неповторністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арсеньева Е. Прекрасна слов'янка (Анна Ярославна та король Генріх I Французький). *Шлюби творяться на небесах*: новели. Москва: Эксмо, 2004. С. 42–72.
2. Балашова М.Г. Вінок Роксолани. Історичний роман у віршах. Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2008. 248 с.
3. Бажан М. Поема про кохання і безсмертя. *Твори в 4 т.* Київ, 1985. Т. 4. С. 30–54.
4. Біляцька В.П. Жанровий код українського роману у віршах кінця ХХ – початку ХХІ століття. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/86920897.pdf> (дата звернення 11.10.21).
5. Богодух С.І. Художня інтерпретація сюжету народної балади «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» у п'єсі М.Старицького URL: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Philologia/67875.doc.htm (дата звернення 18.10.21).
6. Бондаренко Ю. Зіставлення художньо-історичного мислення письменників на уроках літератури (на матеріалі творів про Марусю Чурай) URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/> (дата звернення 15.10.21).
7. Боровиковський Л. «Чарівниця». *Українські поети-романтики*. Київ: Наукова думка, 1987. С. 59–64. URL: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Lit/B/BorovykovskyLI/Verses/Charivnycja.html> (дата звернення 08.10.21).
8. Бузина О. Тайная история Украины-Руси. Киев, 2006. С. 212–213.
9. Галенко О. Тіні турецьких предків: дещо про історичні зв'язки України й нашого південного сусіда. *День*. 2006. № 64. С.35–41.

10. Герасименко Ю.А. Рецепція української історії в західноєвропейській прозі кінця XX – початку XXI століття. URL: <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/text.pdf> (дата звернення 31.10.21).

11. Геродот. Історія у дев'яти томах. URL: <http://bibliotekar.kz/istorija-kazahstana-za-10-klass-hrestoma/otryvok-iz-istorii-gerodota-ob-amazonkah.html> (дата звернення 28.10.21).

12. Голікова Н. Лінгвокультурема «Маруся Чурай» в українській літературі XIX – XX століття. URL: https://iulnasu.org.ua/pdf/kulturaslova/92/3_ks_92.pdf (дата звернення 23.10.21).

13. Давидюк В. Українська міфологічна легенда. Львів: Світ, 1992. 145 с.

14. Дах М. Літературне життя народної балади «Ой не ходи, Грицю». Проблема олітературення сюжету і жанру. URL: <https://zavantag.com/docs/11/index-2087008.html> (дата звернення 20.10.21).

15. Демчук Р.В. Кримський топос у контексті візантійської / імперської парадигми. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8428/Demchuk_Krymskyi_topos.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 15.10.21).

16. Дерменджі О. Особливості інтерпретації постаті Роксолани в європейських, турецьких та українських джерелах. *Мандрівець*. Київ, 2000. №1–2. С. 11–15.

17. Дерменджі О. Трансформації сюжетів та образів у художній літературі (на матеріалі творів про Роксолану). Київ, 2005. 14 с.

18. Дефорж Р. Під небом Новгороду. URL: <https://libking.ru/books/prose-/prose-history/578100-regina-deforz-pod-nebom-novgoroda.html> (дата звернення 28.10.21).

19. Забашта Л.В. Дівчина з легенди: Драматична поема. *Київська гора: Вірші та поема*. Київ: Радянський письменник, 1982. URL: <https://drive>.

[google.com/file/d/1qujtLeUyN3sgsXL5-z6J-00GKsjNOntv/view](https://www.google.com/file/d/1qujtLeUyN3sgsXL5-z6J-00GKsjNOntv/view) (дата звернення 28.11.21).

20. Загребельний П. Роксолана. Київ: ВД Комп'ютерні Системи, 2000. 724 с.

21. Загребельний П.А. Думки на розхрист. Київ: Пульсари, 2008. 240 с.

22. Загурська Е. Трансформація національного міфу на українській сцені (на прикладі образу Марусі Чурай). URL: file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/Mist_2010_7_25.pdf (дата звернення 28.11.21).

23. Зборовська Н. Код української літератури. Київ: Академвидав, 2006. 498 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zborovska_Nila/Kod_ukrainskoi_literatury/ (дата звернення 28.11.21).

24. Ільницький М. Якби знайшлась неопалима книга... *Безперервність руху: Літературно-критичні статті*. Київ, 1983. 167 с.

25. Кісь О. Жінка у традиційній українській культурі: міфи і правда. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5359> (дата звернення 21.10.21).

26. Книш І. Імператорська кар'єра Анастазії Лісовської. URL: <http://exlibris.org.ua/text/roksolana.html> (Дата звернення 10.11.21).

27. Кобилянська О.Ю. Через кладку. URL: <https://osvita.ua/school/literature/k/69834/list-19.html> (дата звернення 22.10.21).

28. Кобилянська О.Ю. В неділю рано зілля копала. URL: https://royallib.com/read/kobilyanska_olga/v_nedilyu_rano_zillya_kopala.html#3891 (дата звернення 27.10.2021).

29. Кобринська Н. Не ходи, Грицю, на вечорниці. *Вибрані твори*. Київ: Наукова думка, 1980. 324 с.

30. Костенко Л.В. Маруся Чурай: історичний роман у віршах. Київ: Дніпро, 1982. 413 с.

31. Костенко Л. Ще той папір від часу не зотлів ... URL: https://galinfo.com.ua/news/den_v_istorii_anna_yaroslavna_stala_korolevoyu_frantsii_260079.html (дата звернення 22.10.21).

32. Кочубей Ю. Доля, образ, символ (Роксолана в літературах Європи). *Слово і час*. 2001. № 8. С.45–51.

33. Кримський А. Історія Туреччини. Київ: Наукова думка, 1996. С. 202–204.

34. Кужільна Л.В. Образ автора у віршованому романі. *Українська мова і література в школі*. 1984. № 2. С. 62–67.

35. Кулакевич М., Деева-Наюк О. Особливості інтерпретації образу Роксолани в повісті О.Назарука «Роксоляна, жінка халіфа й падишаха Сулеймана Великого, завойовника і законодавця» та романі П.Загребельного «Роксолана». URL: file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/Kulakevich_Deeva.pdf (дата звернення 10.11.21).

36. Курова О.Н. Йозеф фон Хаммер-Пургшталь как историк-османист (по материалам фондов Библиотеки Российской академии наук). *Известия Уральского федерального университета*. Сер. 2: Гуманитарные науки. Екатеринбург: Уральский федеральный университет, 2018. Т. 20, № 1. С. 142–149.

37. Ладинський А. Коли впав Херсонес. Анна Ярославна – королева Франції: історичні романи. Сімферополь: Таврія, 1989. 592 с. URL: <https://libking.ru/books/prose-/prose-history/531387-19-antonin-ladinskiy-anna-yaroslavna.html#book> (дата звернення 13.10.21).

38. «Літопис Руський». Київ: Дніпро, 1989. 539 с.

39. Лекція на тему: «Польський Романтизм. Адам Міцкевич». URL: https://msn.khnu.km.ua/pluginfile.php/229623/mod_resource/content/2/%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A6%D0%86%D0%AF%209.htm (дата звернення 28.10.21).

40. Леся Українка. Бахчисарайський дворець. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/KrymskiSpogady/BaxchisarajDvorec.html> (дата звернення 10.10.21).

41. Леся Українка. Бахчисарайська гробниця. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/NaKrylachPisen/KrymskiSpogady/BaxchisarajGrobnycja.html> (дата звернення 10.10.21).

42. Луняк С. Еволюція образу Анни Ярославни у французькій та вітчизняних історіографія. URL: https://www.libr.dp.ua/text/kiev_st_2011_1_1.pdf (дата звернення 02.10.21).

43. Мариняк Р.С. «Маруся Чурай» Л.Костенко в контексті інтерпретацій легенди про піснетворку-отруйницю». *Українознавство: історичні та філософські науки*. Серія «Історія України. Вип. 17. С. 97–104. URL: http://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/visn_ua/17/13_marynyak.pdf (дата звернення 02.11.21).

44. Маруся Чурай – голос і душа пісенної України: методичні поради / уклад. Н.І. Фенько; Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олесь Гончара. Полтава, 2020. 32 с. URL: https://libgonchar.org/images/marusyachuray_916327506.pdf (дата звернення 02.11.21).

45. Мірошніченко М. Слово долі і доля слова. Вісім століть кримськотатарської поезії. *Брама Сходу*. Київ, 2004. С. 142–179.

46. Міцкевич А. Гробниця Потоцької. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8592> (дата звернення 28.10.21).

47. Назарук О. Роксолана. Київ: Дніпро, 1992. 272 с.

48. Наливайко Д.С. Компаративістика й історія літератури. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=1NtZOfDyYIC&pg=PA372&lpg> (дата звернення 21.10.21).

49. Нудьга Г.А. Балада про отруєння Гриця і легенда про Марусю Чурай. *Жовтень*. Київ, 1967, № 2. С. 131–138.

50. Ольга Свята. *Урядовий кур'єр*. 2005. № 33. С.12.
51. Панченко В. Під сонцем Криму, під сліпучим оком. Крим і українська культура: вірш М. Костомарова «До Марії Потоцької» URL: http://ukrlife.org/main/uacrim/crimea_sun.html (дата звернення 10.11.21).
52. Плачинда С. Роксолана. URL: <https://mala.storinka.org/l> (дата звернення 10.11.21).
53. Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології. Київ: Український письменник, 1993. 63 с.
54. Погребенник В.Ф. Фольклоризм української поезії (остання третина XIX – перші десятиліття XX століття). Київ: Юніверс, 2002. 158 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/26015/1/Pohrebennyk%20Folkloryzm.pdf> (дата звернення 10.10.21).
55. Пономаренко Л. «Маруся Чурай ... А чому не Маря Чураївна?» URL: [file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/apyl_2002_5_16\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/apyl_2002_5_16(1).pdf) (дата звернення 15.10.21).
56. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська література. 5–9 класи (рівень стандарту). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf> (дата звернення 14.11.21).
57. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська література. 10–11 класи (рівень стандарту). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення 14.11.21).
58. Пушкин А.С. Бахчисарайский фонтан. *Сочинения: в 3 т.* Москва: Художественная литература, 1986. Т. 2. С. 48–61.
59. Радишевський Р.П. Адам Міцкевич – Максим Рильський: проблеми рецепції URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/43473/06-Radishevsky.pdf?sequence=1> (дата звернення 20.10.21).

60. Рильський М. Поезія Адама Міцкевича. *Зібрання творів: у 20 т.* Київ, 1986. Т. 14. 351 с.

61. Романтизм у літературі. «Кримські сонети» А.Міцкевича. «Гробниця Потоцької» URL: <https://ukr.school-essay.ru/grobnicya-potockoyi-krimski-soneti-a-mickevicha/> (дата звернення 20.10.21).

62. Руснак І.Є. Художня рецепція образу Ярослава Мудрого у творах про його доньок-королев. URL: <file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/481-96-1310-1-10-20200129.pdf> (дата звернення 10.10.21).

63. Самійленко В.І. Чураївна: Драматичні картини в п'яти діях. *Україні: лірика, гумор і сатира, драма.* Київ: Український письменник, 1991. 473 с.

64. Семерин Х. Гендерна рівність – пропагувати не можна мовчати. URL: <https://uaculture.org/texts/genderna-rivnist-propaguvaty-ne-mozhna-movchaty/> (дата звернення 10.10.21).

65. Снігірєва Л.М. Крим в українських історичних піснях. *Культура народів Причорномор'я.* 2009. № 156. С. 88–92.

66. Соколовський В.І. Анна, Анрі та Рауль або ж «Одуванчики». Київ: Академ-Пресс, 2006. 256 с.

67. Старицький М. Поетичні твори; Драматичні твори. Київ: Наукова думка, 1987. 576 с.

68. Тополя К. Чары, или несколько сцен из народных былей и рассказов украинских. *Українська драматургія першої половини XIX ст.: маловідомі п'єси.* Київ: Просвіта, 1958. С. 175–265.

69. Туранлі Ф. «Роксолана в Стамбулі». *Краєзнавчий збірник на пошану Богдана Гавриліва.* Івано-Франківськ, 2003. С. 35–40. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4414/Turanly_Roksolana_v_Stambuli.pdf?sequence=3&isAllowed=y (дата звернення 10.11.21).

70. Филипович П. Історія одного сюжету («У неділю рано зілля копала» О. Кобилянської). *Літературно-критичні статті*. Київ: Дніпро, 1991. С. 157–195.
71. Франко І.Я. Зібрання творів у 50-ти томах. Київ: Наукова думка, 1981. Т. 29. 489 с.
72. Хом'як Т.В. Психологізм як один із засобів характеротворення образу Роксолани (за романом О. Назарука «Роксоляна»). URL: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/fil_2008_1_2/2008-26-06/homjak.pdf (дата звернення 10.11.21).
73. Чемерис В.Л. Засвіт встали козаченки: повість. URL: <https://javalibre.com.ua/java-book/book/2921836> (дата звернення 15.11.2021).
74. Чернопиский М. Цінне дослідження Григорія Нудьги: про працю «Українська дума і пісня». *Дивослово*. 1999. № 10. С. 63.
75. Шаховский А.А. Маруся, малороссийская Сафо. URL: <https://bibra.ru/composition/marusya-malorossijskaya-safo/> (дата звернення 11.11.2021).
76. Шовкун В. Таємниця легендарної Хортиці: як довго кохались войовничі пращурки запорожців. URL: https://zp.ridna.ua/2018/02/14/_tajemnytsya-lehendarnoji-hortytsi-de-ta-yak-dovho-kohalys-voiovnychi-praschurky-zaporozhtsiv/ (дата звернення 10.10.21).
77. Шутко О. Роксолана. Київ: «Агенція «ІРІО»», 2018. 128 с. URL: <https://kniga.biz.ua/pdf/25142-Roksolana.pdf> (дата звернення 05.11.21).
78. Яворницький Д.І. Україно-руське козацтво перед судом історії. Львів: ЛА «Піраміда», 2006. 72 с.